

В. В. Ходзицька,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри обліку
підприємницької діяльності,
І. Г. Ловінська,
асистент кафедри обліку підприємницької
діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ КОРПОРАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ДОСВІДІ

Статья рассматривает особенности корпоративной формы организации, корпоративное государственное законодательство, особенности возникновения и учета акционерного капитала, а также случаи ограничения ответственности акционеров и формальности, связанные с распределением прибыли.

The article examines the features of corporate form of organization, corporate state legislation, feature of origin and account of equity, and also cases of limitation of responsibility of shareholders and formality, related to distribution of profit.

Ключові слова: акції, корпорації: закриті, відкриті, ті, що пройшли лістинг, та ті, що не пройшли лістинг або позабіржові корпорації, розподіл доходів, права власників.

Із трьох основних форм ділових організацій — одноособове володіння, товариство й корпорація, — найпоширенішою формою є корпорація. Корпорації, безумовно, є лідерами серед інших форм організації ділової діяльності за сукупним значенням контрольованих ресурсів, зроблених товарів і зроблених послуг і зайнятих працівників. Усі найбільші компанії, представлені в рейтингу «Fortune 500» — корпорації. Хоча корпоративна форма організації має кілька переваг (також як і недоліків) у порівнянні із двома іншими формами, її головна перевага складається в зручності залучення й нагромадження більших сум капіталу.

Корпорації можуть бути класифіковані по типах власності в такий спосіб:

Корпорації державного сектора: державні організації або комерційні корпорації, що належать державі).

Корпорації приватного сектора:

1. Неакціонерні (nonstock): некомерційні по меті своєї діяльності, що не випускають акцій (церкви, благодійні організації й коледжі).

2. Акціонерні (stock): комерційні підприємства, що випускають акції.

(i) Закриті корпорації (акціонерні компанії закритого типу, closed corporations): акції перебувають у розпорядженні кількох акціонерів (можливо, членів родини) і не доступні для придбання широкою громадськістю.

(ii) Відкриті корпорації (акціонерні товариства відкритого типу, public companies): акції належать великій кількості акціонерів і доступні для покупки широкої спільноти:

(а) корпорації, що пройшли листинг (listed companies): акції купуються й продаються на організованих біржах цінних паперів;

(б) корпорації, які не пройшли листинг або позабіржові корпорації, де дилери купують їх у громадськості й продають їм.

Специфічні характеристики корпорації, які мають вплив на бухгалтерський облік наступні:

1. Вплив державного законодавства про корпорації.
2. Використання акціонерного капіталу або акціонерної системи.
3. Розходження в інтересах власників.
4. Обмежена відповідальність акціонерів.
5. Формальність розподілу доходів.

Кожний, хто хоче створити корпорацію, повинен представити устав корпорації в органи того штату, у якому бажана реєстрація корпорації. Якщо всі вимоги виконані належним чином, випускається свідчення про реєстрації корпорації й корпорація вважається юридичною особою, що повинна підкорятися законам штату. Поза залежністю від кількості штатів, у яких є підрозділу корпорації, реєстрація проходить тільки в одному штаті.

Корпорацію вигідно реєструвати у тому штаті, де закони сприяють такій формі організації. Останнім часом намітилася тенденція, що корпорації реєструються в штатах із законодавством, сприятливим для існуючого керівництва. Наприклад, для того, щоб запобігти можливому узяттю корпорації під чужий контроль, Gulf Oil перемінила штат реєстрації на Делавар. У цьому штаті для прийняття деяких дій, спрямованих проти ворожого захоплення (поглинання) досить схвалення Ради директорів, і не потрібно схвалення акціонерів. Законодавство про корпорації відрізняється від штату до штату й облік власний капітал повинен дотримуватися положень штату, де була зроблена реєстрація. У багатьох штатах законодавство містить у собі принципи, викладені в типовому проекті закону про корпорації (Model Business Corporate Act) підготовленому Американською асоціацією юристів. Закони штатів заплутані й відрізняються як у положеннях, так і визначеннях деяких термінів. Деякі закони не дають

визначення технічним термінам, і тому один термін може мати одне значення й інше — в іншому. Ці проблеми ще більше збільшуються тим фактом, що юристи часто інтерпретують вплив і обмеження законів по-різному.

Акціонерний капітал корпорації звичайно складається з великої кількості одиниць, або акцій. Акції одного класу рівні між собою. Частка впливу кожного власника визначається кількістю акцій, який він володіє. Якщо в компанії є тільки один вид акцій у кількості 1000 штук, то людина, що володіє 500 акціями контролює 50 % корпорації.

Кожна акція наділяє свого власника певними правами й перевагами, які можуть бути обмежені тільки спеціальними угодами в момент випуску акцій. Щоб з'ясувати докладніше про подібні обмеження або відхилення від стандартних прав і привілеїв акціонерів, варто переглянути устав корпорації, акціонерні сертифікати й законодавство про корпорації. Якщо обмежувальні положення відсутні, то кожний акціонер має наступні права:

1. право на пропорційне (часткове) участь у доходах і збитках корпорації;
2. право на пропорційну участь у керуванні (право на участь у голосуванні при виборі директорів);
3. право на пропорційну участь у розподілі активів корпорації у випадку ліквідації підприємства;
4. право на пропорційну участь у будь-якому новому випуску акцій того ж класу — безпосереднє право (preemptive right).

Перші три із прав власника повинні бути присутнім у підприємстві будь-якого типу. Останнє може бути використане в корпорації для захисту пропорційної частки кожного акціонера підприємства. Переважне право захищає існуючих акціонерів від примусового зменшення частки власника. Без цього права акціонери з однієї часток власності можуть виявити, що їхня частка зменшилася через випуск додаткових акцій по неприйнятній для них ціні й про яке існуючі акціонери не знали. Тому що переважне право акціонерів викликає додаткові складності для корпорацій, утруднюючи випуск великої кількості додаткових акцій (як це часто відбувається при придбанні інших компаній), багато корпорацій виключили це право. Велика перевага акціонерної системи — легкість, з якого частка власності може бути передана від одного власника до іншого. Людина, що володіє акціями корпорації, може продати їх у будь-який момент за будь-якою ціною, не маючи потреби в згоді компанії або інших акціонерів. Кожна акція є персональною власністю акціонера, і він може розпоря-

джатися нею за бажанням. Усе, що потрібно від корпорації, — це вести список або спеціальну бухгалтерську книгу з даними акціонерів для координування виплати дивідендів, випуску прав на акції, доручень на голосування й так далі. Тому що акції часто й вільно міняють власника, необхідно, щоб корпорація перевіряла допоміжні книги з даними акціонерів на постійній основі, як правило, до виплати дивідендів або збори акціонерів. Число акціонерів росте, тому може виникнути необхідність створення більше ефективної системи для контролювання великої кількості операцій з акціями. До того ж, біржі цінних паперів вимагають наявності в корпорації таких засобів контролю, забезпечити які багато компаній знаходять економічно не вигідним. Тому звичайно корпорації користуються послугами реєстраторів (registrars), що спеціалізуються на наданні послуг з обліку й перекладу акцій. Оборотність акціонерних сертифікатів регулюється Єдиним законом про передачу акцій (Uniform Stock Transfer Act) і єдиним комерційним кодексом (Uniform Commercial Code).

У кожній корпорації один клас акцій повинен являти собою основу володіння підприємством. Цей клас називається звичайними акціями (common stock). Звичайні акції являють собою залишкову частку в корпорації, і наділяють своїх власників ризиками можливих збитків і всіх вигід успіху, ні дивіденди, ні частка в активах при ліквідації корпорації не гарантуються по звичайних акціях. Але акціонери-власники звичайних акцій звичайно контролюють керівництво корпорацією, але швидше за все, більше всіх виграють у випадку успіху компанії. Якщо в компанії є дозвіл на випуск тільки одного класу акцій, то по визначенню це звичайні акції, незалежно від того, визначені ці акції як звичайні в уставі, чи корпорації ні.

Для того, щоб залучити якнайбільше різних інвесторів, корпорація може запропонувати два або більше класи акцій з різними правами або привілеями. Всі акції одного випуску мають однакові права й що є чотири права, властивим всім акціям. За допомогою спеціальних акціонерних договорів між корпорацією і її акціонерами, деякі із цих прав можуть бути усунуті в обмін на інші права або привілеї. Таким чином, створюються акції спеціальних класів. Так як вони має деякі переважні права, те їх називають привілейованими акціями (preferred stock). В обмін на які-небудь особливі пільги, привілейовані акціонери повинні відмовитися від деяким властивим звичайним акціонерам прав.

Найпоширеніша пільга для привілейованих акціонерів — право на першочергову участь у розподілі доходів. Привілейованим

акціонерам гарантовані дивіденди (звичайно по встановленій ставці) перше ніж що-небудь може розподілятися звичайним акціонерам. В обмін на такий привілей привілейовані акціонери звичайно втрачаться права голосу при виборі керівництва компанії або права на участь у розподілі доходів вище встановленої ставки.

Компанія може здійснити майже теж саме шляхом випуску двох класів звичайних акцій — акцій класу А і класу Б. У цьому випадку, один з випусків має права звичайних акцій, а іншої — деякі переваги або обмеження основних прав. Наприклад, DeKalb Genetics Corporation випустила звичайні акції двох класів — клас А і клас Б. Обоє з класів однаково (у перерахуванні на одну акцію) беруть участь у всіх виплатах дивідендів і в розподілі активів у випадку ліквідації компанії. Розходження полягали в тому, що акції класу А були голосуючими, а акції класу Б — немає; акції класу Б були доступні для продажу й покупки широким масам на позабіржовому ринку цінних паперів, коли як акції класу А, «утримувані родиною», повинні були купуватися й продаватися приватно (одну акцію з класу А можна перевести в одну акцію класу Б, але не навпаки). Випустивши два класи звичайних акцій, власники акцій класу А компанії DeKalb Genetics Corporation одержали готовий ринок для акцій компанії й забезпечили ефективний захист проти зовнішнього взяття компанії під контроль.

«Власники» корпорації, акціонери, вкладають або майно, або надають послуги підприємству в обмін на акції. Інвестовані в підприємство майно або послуги — межа можливих збитків акціонерів. Тобто, якщо корпорація понесла такі збитки, якщо активів, що залишилися, не досить для оплати всіх претензій кредиторів, то кредитори не мають право регресу у відношенні іншої особистої власності акціонерів. У товаристві або в підприємстві, що перебуває в одноособовому володінні, особиста власність власників може бути притягнута для задоволення неоплачених вимог проти підприємства. Власники корпорації захищені законом від подібних вимог. Акціонери мають обмежену відповідальність — вони можуть втратити те, що інвестували, але вони не можуть втратити більше, ніж інвестували.

Акції з фіксованою сумою, надрукованої на акціонерному сертифікаті, називаються акціями з номінальною вартістю. Номінальна вартість має тільки одне реальне значення: вона встановлює суму максимальної відповідальності акціонера у випадку банкрутства або другого типу примусової ліквідації. Тому номінальна вартість не є «вартістю» у звичайному змісті цього слова.

Це просто сума розраховуючи на акцію, певна засновниками корпорації й установа й зазначена в уставі корпорації або в сертифікаті на реєстрацію корпорації. Номінальна вартість установає мінімальну суму, що повинна бути сплачена кожним акціонером, якщо акції оплачуються повністю в момент випуску. Однак, корпорація може випустити акції за ціною вище або нижче номінальної вартості, і в цьому випадку можна сказати, що акції були випущені, відповідно, із премією або з дисконтом (знижкою).

Якщо акції з номінальною вартістю випускаються по номінальній вартості або за ціною вище номінальної вартості, а корпорації згодом зазнає збитків у такому випадку, що після ліквідації компанії засобів для виплати акціонерам недостатньо, то акціонери можуть втратити свою інвестицію повністю. Якщо, однак, акції випущені за ціною нижче номінальної вартості, а збитки настільки великі, що не тільки інвестоване акціонерами піде на виплати кредиторам, але також активи, призначені для виплати кредиторам, то кредитори можуть примусити акціонерів виплатити корпорації суму знижки на їхні акції. Тому первісні покупці акцій, випущених за ціною нижче номінальної вартості несуть умовне зобов'язання стосовно кредиторів корпорації. Інакше кажучи, акціонери можуть втратити інвестовану в корпорацію суму повністю, якщо інвестиція дорівнює або більше номінальної вартості акцій, якими вони володіють або, якщо інвестиції були менше номінальної вартості, акціонери можуть втратити суму своїх інвестицій плюс додаткова сума дисконту, по якій вони купували акції. Обмежена відповідальність, властива акціям корпорації захищає їх від втрати більше, ніж номінальна вартість їхніх акцій плюс сума премії, сплачена при покупці акцій.

Необхідно відзначити, що умовне зобов'язання акціонерів по акціях, випущених за ціною нижче номінальної має наступні характеристики:

— є зобов'язанням кредиторам корпорації, а не самої корпорації;

— стає дійсним зобов'язанням тільки якщо сума менше номінальної вартості повинна бути отримана для того, щоб виплатити кредиторам у випадку ліквідації компанії;

— є зобов'язанням первісного власника акціонерного сертифіката на день ліквідації компанії, якщо тільки контрактом не передбачена передача відповідальності до наступного власника.

Коли корпоративна форма організації надає захист акціонерів у вигляді обмеженої відповідальності, корпорація повинна гаран-

тувати не розподіляти суми інвестицій акціонерів доти, поки всі попередні вимоги на активи корпорації не будуть виконані. Корпорація повинна підтримувати свій статутний капітал (звичайно номінальна вартість всіх випущених звичайних акцій) до моменту ліквідації, і при ліквідації вона повинна задовольнити всі попередні вимоги до розподілу яких-небудь сум акціонерам.

В одноосібному господарстві або товаристві власники можуть вилучати суми за своїм розсудом, тому по всі їхні особисті активи можуть бути взяті для захисту кредиторів від збитків. У корпорації, однак, власники не можуть вилучати вкладені суми, тому що єдиний захист від збитків, що є в кредиторів — це вкладена сума плюс сума знижки при випуску акцій нижче номінальної вартості.

Власники підприємства визначають, що робити із прибутком, реалізованим у ході операцій. Прибуток може бути залишений у справі для забезпечення подальшого розширення або просто для створення якогось запасу міцності, або вони можуть бути вилучені з підприємства й розділені між власниками. В одноосібному господарстві й у товаристві таке рішення приймається власником або власниками неофіційно й не вимагає дотримання спеціальних процедур. У корпорації, однак, розподіл прибутку контролюється певними юридичними положеннями.

По-перше, розподіл прибутку власникам повинен відповідати законодавству штату про корпорації. У цей час 50 штатів можна розділити на три групи для порівняння обмежень, що існують на розподіл прибутку. У найбільш численній групі (22 штату) розподіл дивідендів повинен походити з нерозподіленого прибутку або поточних доходів.

По-друге, розподіл прибутку повинен бути офіційно схвалений Радою директорів і записаний у протоколі зборів. Як вищий виконавчий орган корпорації — Рада директорів повинна упевнитися у тому, що дивіденди, виплачувані акціонерам, відповідають прибутку підприємства. Як, правило, директори несуть персональну відповідальність перед кредиторами у випадку, якщо компанія не може розплатитися по зобов'язаннях через те, що активи компанії були незаконно виплачені акціонерам. По-третє, виплата дивідендів повинна повністю відповідати положенням контрактів з акціонерами у відношенні привілеїв, участі в прибутку тощо. Уклавши контракти з різними класами акціонерів, корпорація повинна дотримувати умов цих контрактів.

Усе більше й більше людей роблять інвестиції в ринок цінних паперів. Були навіть суперечки серед представників громадськості

ті, про те, чи варто інвестувати деяку частину фондів соціального страхування в цінні папери. Ринок цінних паперів має велике значення. У будь-якій економіці, що працює на основі приватної власності у такий спосіб, економіка такого типу забезпечена ринком де встановлюються ціни, які служать сигналами й стимулами, що управляють розподілом фінансових ресурсів економіки.

Література

- 1 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал»
- 2 *Афанасьев А. А.* Кругооборот капитала в предприятии. — Л.: Экономическое образование, 1999 г.
- 3 *Лемківський Л. М.* Управління капіталом підприємства // Фінанси України. — № 7. — 1997.
- 4 *Маркович В. М.* Функціонування підприємницького капіталу // Вісник НБУ. — № 5. 2001.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2008 р.

УДК 657.1:004

Д. Ю. Циплюк,
здобувач кафедри обліку підприємницької діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ПРИ ПОВЕРНЕННІ З ЄДИНОГО ПОДАТКУ НА ЗАГАЛЬНУ СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ МЕДИЧНУ ПРАКТИКУ.

В статье рассматриваются ситуации, которые возникают при возвращении малых предприятий, которые занимаются медицинской практикой, из системы единого налога на общую систему налогообложения.

The situations which have been placed when the small enterprises returns from the system of united taxes to common system of taxes are founded in the article.

Ключові слова: єдиний податок, медична практика, амортизація, балансова вартість

Одним із важливих чинників розв'язання економічної кризи в суспільстві є удосконалення системи оподаткування. Завдання аудитора — перевірити правильність і достовірність визначення бази для розрахунків за податками.